

formních šlo o tento obor. Ani Němcům nebylo by lhostejno, kdyby jej měli vydati v šanc. Pak ale je obraz celý jasnější. O všem ostatním je možna klidná výměna názorů, věcné jednání bez odíravosti zásadní, úvaha opírající se pouze o vodítka správní účelnosti. Jen musí být jasno, ve kterém oboru ještě vyšší zřetel než pouhá správní účelnost rozhoduje o nedotknutelnosti samostatného rozhodování v dosavadním způsobu. A to jasno jest, neb snadno se ujasní každému, kdo nebude soudit s hledišť příliš povšechných, nýbrž jednotlivé obory rozliší a uváží jejich vztah k velkým životním potřebám národa pro přítomnost a dozírnou budoucnost.

Literatura. Povšechný pojem samosprávy a její postavení ve správě veřejné. Z českého písemnictví jest tu uvéstí úvodní studii B. Riegra k jeho článkům »O samosprávě« (zvl. otisk z »Osvěty« I. díl 1891) a Pražákovu úvodní přednášku v cyklu »Samospráva«, pořádaném r. 1897 »Českým klubem« v Praze. Nejdůležitější spisy, formulující různé směry názorů v textu vyložených, byly již tam uvedeny; zejména autoři: Gneist (str. 273), Gierke a Schaeffle (str. 285), Stein (str. 288), Jellinek a Hatschek (str. 289). K nim by bylo ještě připojití všeobecné orientační spisy a studie Gluthovu a Blodigovu (v pozn. str. 285), dále pak: E. Meier Das Verwaltungsrecht v Holzen dorffově Encyklopädie der Rechtswissenschaft (6. vyd. 1904 od Kohlera). Pro mnohou zajímavost pak s hledišť francouzských: Henrion de Pensay Du pouvoir municipal et de la police des communes (6. vyd. 1840). J. Simon. La liberté (1859). Benj. Constant Cours de politique constitutionnelle (1861), Dupont-White L'individu et l'état (2. vyd. 1858), La centralisation (1860) a zvl. La liberté politique considérée dans ses rapports avec l'administration locale (1864). Ferron Institutions municipales et pro-

vinciales comparées (1884). M. Block Les communes et la liberté, étude d'administration comparée (1875) a čl. Décentralisation v jeho Dictionnaire de l'administration française (vyd. z r. 1898).

Pro pozitivné právo rakouské: Pražák Ústavní právo (4 díly, 2. vyd.) a Ulbrich Lehrbuch des oesterr. Verwaltungsrechtes (1900), dále jednotlivé články v Oesterr. Staatswörterbuch redakcí Mischlera a Ulbricha, pak též Mayerhofer Handbuch des polit. Verwaltungsdienstes II. sv. (5. vyd. redigoval hr. Páček). Se zvláštním zřetelem na Čechy: Schwartz Výklad zákona obecního a zákona o okresních zastupitelstvech v království Českém 3. vyd. a Uhlíř Složení a působnost okr. zastupitelstev (1905); ze starších Rukojet dra Fr. L. Riegera na str. 336 dovolaná, jejíž předmluva je význačná pro názory, jež tehdejší politický předák český tlumočil s hlediště politické výchovy samosprávou. Z polské literatury jest uvésti Górski Samorzząd gminny a Kasperek Uwagi krytyczne o galicyjskiej organizacyi gminnej (v Rozpravách krakovské akademie sv. XIII.).

Časopisy obírající se správou veřejnou vůbec, spolu tedy a po případě význačně samosprávou, jsou v Rakousku hlavně tyto: Zeitschrift für Verwaltung (red. Jaeger); Österr. Verwaltungsarchiv (red. F. Schmid) i též Zeitschrift für Volkswirtschaft, Sozialpolitik und Verwaltung a i.; v jazyce českém: Samosprávný obzor (nyn. red. Uhlíř), Naše Obec. Orgán Ústřední jednoty starostenských sborů na Moravě (red. Lepař) a Věstník samosprávy a obecní starosta. Samostatná příloha »Zemědělsk. listů«. (Red. Harmach. Dříve samostatně pod titulem »Věstník samosprávný a národohospodářský« téhož vydavatele.) Po různu též »Právník« a »Sborník věd právních i státních« a rozličné naše revue. Polské: Przegląd sądowy i administracyjny (red. Till), Czasopismo prawnicze i ekonomiczne (red. Fierich).

Dějiny nynějšího zřízení samosprávného v Rakousku dosud sepsány nejsou. Výborný kritický spis o vzniku říšsk. zák. obecního z r. 1862 máme však dnes ve studii Brockhausenově *Die oesterr. Gemeindeordnung* (Grundgedanken und Reformideen), vydané r. 1905. V ní se ukazuje, že tento základní zákon naší autonomní samosprávy nepovstal jako jedolitě, myšlenkově důsledné dílo, nýbrž že se v něm potýkaly různé záměry, že v něm našly výrazu kompromisy ryze politického rázu a že zejména obsáhlé vytčení samostatné č. přirozené působnosti obecní bylo v odporu s původními zámysly, anať v tom rozsahu prvotně byla vytčena pro abstraktní typ samosprávného svazku územního vůbec, tedy užší a širší »obec« dohromady a jenom skoro bezděčně, účinkem nahodilého obratu taktiky parlamentové, uvízla najednou tak obsáhle na obci místní. Kromě parlamentních tisků odkázati lze též na studii B. Riegra *Náš ústavní vývoj* (Osvěta 1897—98). Ke zjednání názoru, kterak se před r. 1862 utkávaly idey občanského selfgovernmentu za jednoty správních sideálů přirozenoprávního sebeurčení za nutného pak dualismu správy, přispívají některé spisy z doby té a to zejména anonymní sbírka materiálů a návrhů, kteréž autorem (dle Brockhausena) byl vyšší ministerský úředník; byla vydána r. 1856 obmezeným počtem výtisků pod titulem: »Anträge über die Einrichtung des Gemeindewesens«. K tomu uvedené výše spisy Perthalerův, jenž vyšel anonymně s názvem: *Palingenesis. Eine Denkschrift über Verwaltungsreform in Österreich*, a rovněž jiného nejmenovaného autora zajímavý, ač méně prohloubený nárys: *Das Selfgovernment* (1861).

Snahy opravné od r. 1862. Přehled hlavních projektů a myšlenek opravných až do r. 1897 v mé přednášce »O některých starších a novějších projektech rakouských v příčině samosprávy« ve sborníku »Samospráva«. Z literatury sem spadající před velkou debatou poslanecké sněmovny z r. 1876 uvéstí jest polský

Zarys organizacyi na str. 326 připomenutý. (K tomu Lewicki Samorząd gminny w Galicyi i dzieje jeho reformy. 1882.) Dále Jäger: Zu den Bestrebungen um die Reform der Gemeindeordnung in Oesterreich (Zeitschr. f. Verwaltung 1874) a Obentraut Kleine Gedanken über eine grosse Frage (1875), kdežto Fr. Schwarz z téhož roku ve spisku »Na obranu samosprávy v král. Č.« obhájití se snažil základy platné soustavy. Jinou literaturu z té doby a také z pozdější uvádí ještě dr. Konst. Sobička ve svém referátu pro první vědecký sjezd právníků českých, vydaném v »Publikacích« sjezdu, nadepsaném: »Kritika dosavadní soustavy samosprávy a cesty budoucího rozvoje«. Z pozdějších let, kde se snahy o správní reformu počínají více méně spojovati s určitými záměry národnostně-politickými, jsou především důležitý některé programové projevy stran a osnovy vládní, neboť literatura a veřejná rozprava vůbec, pojednávajíc o reformě, bře z nich východiště nebo zaujímá k jejich obsahu stanovisko. Sem náleží t. zv. svatodušní program německých stran z r. 1899 (česká úvalha o něm pod názvem »Svatodušní program« v Praze 1899); předlohy vládní pro česko-německé dohodovací konference z r. 1900 a vládní předloha zákona o zřízení krajských vlád v Čechách, obě z r. 1900; návrhy německých poslanců z Čech z prosince 1902, odpověď českých stran (svobodomyšlné, velkostatkářské a moravské katolické) z téhož měsíce (t. ř. adventní program). Nejzávažnějším z důvodů v textu vytčených stal se však pro vlastní látku reformy správní, předešlými projekty více méně zatlačovanou, vládní spis pamětní »Studien über die Reform der inneren Verwaltung« z r. 1904 (české vydání v překl. dra Uchytila v Praze 1905), jež — isonce nejobsáhlejší osnovou opravní za celou dobu dosavadní — vyvolaly nemalý rozruch v politické veřejnosti i literatuře. K nim zejména se odnášejí následovní práce: C. ryt. Jaeger Reform der Verwaltungsorganisation (Zeitschr. f. Verwalt. 1904), Wiener jurist. Gesellschaft. Diskussion über die Denkschrift der Regierung: Studien...

(1905). V této diskusi vedle pozoruhodných posudků vystoupily na jevo též jisté příkré tužby centralisační, které by se mohly státi osudnými pro každý návrh správní opravy v Rakousku. Rozhovor vedený o vládních studiích ve společnosti rakouských národních hospodářů byl vytištěn v Zeitschr. für Volksw., Sozialpol. u. Verwaltung (r. 1905) a tamže články F. Schmid a Betrachtungen über die Reform der inneren Verwaltung Österreichs (1905) a Teznera Die erreichbaren Reformen der österr. Verwaltung (1906). K nim ještě dodati jest studii Herrenrittovu Die geplante Reform der inneren Verwaltung Österr. und die Voraussetzungen ihrer Verwirklichung. (Öst. Verwaltungsarchiv 1907.) Z českých kruhů vyšly: Volk a r. Beiträge zur Denkschrift der k. k. Regierung: Studien... (N. Bydžov bez udání roku) a Sládeček Kritik der Regierungsvorlage: Studien... (1905). Oba tyto spisy v zásadě přisvědčivé, kdežto úvaha dra H. E. v České revui, výše na str. 316 dovolaná, odmítavá, tak jako řada projevů aktivných českých politiků v politických a jiných časopisech. Podobně sjezd českých zástupců samosprávy z 22. ledna 1905.

Na sjezdu k oslavě třicetileté působnosti okr. zastupitelstev v Praze v září 1895 stál v popředí tužeb požadavek udělení exekutivy samosprávným svazkům, kterýž požadavek m. j. literárně zastupoval již dříve Jar. Čelakovský: Výkonná moc okres. zastupit. (Samospr. obz. 1879) a později zvláště Fiedler: O výkonné moci samospr. úřadů (Samospr. Obzor 1896 a 1897, též zvláště).

Z ostatní literatury k reformě se vztahující před vládními studii z r. 1904 nejdůležitější práce se dotýkaly krajského zřízení, o němž bude níže zvláště pojednáno. Sem náleží zejm. Plenerův spis na str 321 dotčený, osnova Uibrichova (Neue Fr. Presse 8. listop. 1899 a 22. i 23. března 1900), pak různé články B. Riegra o zřízení krajském (Osvěta 1900 a Polit. bibl. Hlasu Národa 1903). Z povšechnějšího hlediště pro-

bíraly nynější samosprávní zřízení kriticky B. Rieger O vedoucích myšlenkách naší samosprávy a Bráfa Idey a skutečnosti v samosprávě (Věstník samospr. a národohosp. 1902. Zvláštní otisk v Polit. knihovně Hlasu Národa č. IV.). Konečně Publikace prvního věd. sjezdu česk. právn. s referátem Sobičkovým a s debatou i resolucí v text výše pojatou.

O samosprávě v Uhrách české studie B. Riegra v »Osvětě« a ve sbírce »Samospráva«. Tam i novější sestátňovací pokusy. K dějinám institucí příslušných Akos v. Timon Ungar. Verfassungs- und Rechtsgeschichte mit Bezug auf die Rechtsentwicklung der westl. Staaten (něm. překl. od F. Schillera 1902).

O dějinách a přítomném rázu samospr. anglické najde se v literatuře české poučení přehledné u J. Palackého O samospr. angl. (Polit. biblioth. vyd. Česk. klubem 1881), B. Riegra (v článcích v »Osvětě«) a Bráfa (cyklus »Samospráva«). Zevrubnější poučení především v základových pracích Gneistových (na str. 273 uvedených) a v díle Redlichově Englische Lokalverwaltung (1901). O poměru Redlichova ke Gneistovi srovn. výklad v posudku knihy Redlichovy ve Sborníku věd právních a státních 1902. — Kromě toho nyní ještě Hatschek Englisches Staatsrecht. 2. díl (1906) a S. and B. Webb, English local government from the revolution to the Municipal Incorporations Act. The parish and the country (1907).

O francouzské: Přehledný obraz Trakala v cyklu »Samospráva«. Zevrubněji: M. Block Dictionnaire de l'administration française (1898), Ducrocq Cours de droit administratif (7. vyd. 1897—1899) a Lebrun Französ. Staatsrecht v Marquardsenově Handbuch des öffentl. Rechtes díl IV. K tomu Otto Mayer Theorie des französischen Verwaltungsrechtes (1886) a nad míru poučný přehled vývoje i literatury u Rudloffa Die Entwicklung der Selbstverwaltung Frankreichs im 19. Jahrhundert (Zeitschr. für die gesamte Staatswissenschaft r. 61 (1905).

O samosprávě ve státech německých najde se poněkud jednak v soustavných spisech o správním právu, jako zejména Löhning Lehrbuch des deutschen Verwaltungsrechts (1. vyd. 1884). O Mayer Deutsches Verwaltungsrecht. 2. vyd. ve 2 dílech 1895—96. Dále též v učebnicích státního práva, jako na příklad Schulze, Labanda, Haehnela a j., o nichž blíže u Glutha a Blodiga. Dále u Meyera Lehrbuch des deutschen Staatsrechts (1895) a v monografiích o st. právu jednotlivých něm. států v Marquardsenově Handbuch des öffentl. Rechtes, díl III. Pruské zákony obsaženy v knize Brauchitschově Die neueren preussischen Verwaltungsgesetze (18. vyd.). Spadají sem i některé z Gneistových spisů již uvedených a zvláště ještě práce: Die preussische Kreisordnung in ihrer Bedeutung für den Ausbau des deutschen Verfassungsstaates (1870), pak anglický spis Monierův v něm. překl. Die deutsche Gemeindeverwaltung auf Grundlage der preuss. Kreisordnung (1876).

O samospr. zřízeních jiných států srovn. B. Rieger »O samosprávě Spoj. států« v člancích z Osv.; o švýcarské v cyklu »Samospráva«. Tamtéž Řežábek o samosprávě ruské. Pak monografie v Marquardsenově Handb. des öff. R., díl IV.
